

अनुवंशिक आणि भौतिकदृष्ट्या शुद्ध गहू बीजोत्पादन

विजय अविनाश माने

सहाय्यक प्राध्यापक

वनस्पतीशास्त्र विभाग

साईकृपा कृषी महाविद्यालय, धारगाव

अभय अरविंद शिंदे

सहाय्यक प्राध्यापक

किटकशास्त्र विभाग

गहू बीजोत्पादनासाठी बियाणांची निवड करताना आपल्याला कोणत्या प्रकारचे बियाणे वापरायचे आहे ते निश्चित करून, पायाभूत बियाणे तयार करण्यासाठी मूलभूत बियाणे आणि प्रमाणित बियाणे तयार करण्यासाठी पायाभूत बियाणे वापरावेत. पायाभूत किंवा प्रमाणित बीजोत्पादन घेण्यापूर्वी त्याची नोंद बीज प्रमाणीकरण कार्यालयात करणे आवश्यक आहे. त्यासाठी संबंधित कार्यालयात संपर्क साधावा. बियाण्यांच्या पिशवीवर असलेले लेबल व बियाणांचा नमुना जपून ठेवावा.

जमिनीची निवड:

जमिनीची निवड करताना एक गोष्ट प्रामुख्याने लक्षात घ्यावी कि मागच्या वर्षी त्याच क्षेत्रात किंवा जमिनीवर गहू घेतलेला नसावा.

गहू लागवडीची वेळ, दर आणि पिकांमधील अंतर:

अ. क्र.	लागवडीची वेळ	दर / हे.	दोन ओळी मधील अंतर (सें.मी.)
१	जिरायती वेळेवर पेरणी	१००	२२ ते २२.५
२	जिरायती उशिरा पेरणी	१२५	१५ ते १८
३	बागायती वेळेवर पेरणी	१००	२० ते २२

बीजोत्पादन करताना शिफारशीप्रमाणे पिकाचे व्यवस्थापन करावे. पिकाच्या गरजेनुसार पाणी व्यवस्थापन, माती परीक्षणानुसार खत मात्रा व्यवस्थापन, कीड रोग व्यवस्थापन योग्य रीतीने करावे.

विलीनीकरणाचे अंतर:

गव्हामध्ये बीजोत्पादन क्षेत्रापासून तीन मीटर अंतरावर त्यात जातीचे पीक असू नये.

भेसळ काढणी:

अनुवंशिकता राखण्यासाठी भेसळ काढणे महत्वाचे आहे. ही भेसळ पानाचा रंग, आकार, खोडाचा रंग, ओंब्यांची मांडणी, झाडाची उंची या बाबींवर भेसळ असणारी झाडे ओळखून ती काढून टाकावी.

भेसळ असणारी झाडे आणि रोग किंवा कीडग्रस्त असणारी झाडे काढावीत, झाडे काढताना झाडांची संख्या प्रत्येक गणातील एक हजार झाडे मोजावेत, असे पाच गण मोजावे.

बीजोत्पादन प्रमाणीकरणास पात्रता:

बीजोत्पादन प्रमाणीकरण हे महाराष्ट्र राज्य बीज प्रमाणीकरण यंत्रणा मार्फत खालील गोष्टींच्या आधारे दिले जाते.

- १) पायाभूत बीजोत्पादन: विलीनीकरणाचे अंतर- ३ मी., तपासणी वेळ- वाढीवर आणि पक्वतावर, भेसळ झाडांची संख्या- ०.००१, रोग व किडीग्रस्त झाडांची संख्या- ०.१०
- २) प्रमाणित बीजोत्पादन: विलीनीकरणाचे अंतर- ३-५ मी., तपासणी वेळ- वाढीवर आणि पक्वतावर, भेसळ झाडांची संख्या- ०.०५, रोग व किडीग्रस्त झाडांची संख्या- ०.०५

काढणी:

काढणी, मळणी करताना भेसळ अजिबात होऊ नये याची काळजी घ्यावी.

प्रमाणीकरण यंत्रणेकडून तपासणी झालेल्या क्षेत्रातील गव्हाचे काढणी झाल्यानंतर ते बियाणे, बियाणे प्रक्रिया केंद्रावर पाठवावे. पायाभूत व प्रमाणित बियाणाची गुणवत्ता हि, शुद्धता ९८%, उगवण क्षमता ८०%, आर्द्रता ८ - १३%, अशुद्ध आणि पोचट बियाणे २%.

सुधारित वाण व उत्पादन:

अ. क्र.	सुधारित वाण	सरासरी उत्पादन कि./ हे.
१	एम. ए. सी. एस. ६२२२	सखती ५० - ६०
२	एम. ए. सी. एस. ६४७८	सखती ५२ - ६२
३	एम. ए. सी. एस. ३९४९	बन्सी ४६ - ४८
४	एम. ए. सी. एस. २९७१	खपली ४६ - ५०

(संपर्क: +९१ ८३०८४०४७९१)

